

Успішність виконання індивідуальної самостійної роботи майбутнього провізора залежить від наявності чітких мотивацій, найважливішою з яких є ґрунтовна підготовка до майбутньої професійної діяльності. Самостійна робота, що виконується на кафедрі студентами дозволяє їм відчувати себе творчими особистостями, оскільки в ході її виконання вони вчаться логічно мислити, інтерпретувати отримані результати, аргументувати висновки, відстоювати свою думку. Така робота надає навчальному процесу атмосферу змагання, виховує лідерські риси характеру, організує та цілеспрямовує.

Заохочення студентів до виконання самостійної індивідуальної та навчально-дослідної роботи стимулює їх брати участь у діяльності студентського наукового гуртка кафедри. Сформовані у процесі вивчення загальнобіологічної дисципліни (фармацевтичної ботаніки) навички надають можливість грамотно діагностувати лікарську рослинну сировину під час вивчення на третьому курсі профільної дисципліни – фармакогнозії.

Досвід нашої кафедри доводить, що впроваджені нами методи самостійної роботи допомагають студентам систематизувати отримані знання, що в подальшому полегшить їм засвоєння матеріалу профільних дисциплін.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» № 2984-III, із змінами від 19 січня 2010р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>
2. Москаленко В. Ф. Досвід навчання студентів за європейською кредитно-трансферною системою в НМУ імені О. О. Богомольця як основа для підвищення якості медичної освіти / В. Ф. Москаленко, О. П. Яворовський, Л. І. Остапюк // Медична освіта. – 2010. – №2. – С. 60–63.
3. Особливості організації учбового процесу з фармацевтичної ботаніки в контексті Болонської декларації/ Корнієвський Ю. І., Сербін А. Г., Доля В. С. [та ін.] // Запорожский медицинский журнал. – 2007. – №3 (42). – С. 161–164.
4. Результати впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в Національному фармацевтичному університеті / В. П. Черних, І. С. Гриценко, С. В. Огарь, Л. М. Вінник // Медична освіта. – 2010. – №2. – С. 69–72.
5. Сучасний розвиток вищої медичної та фармацевтичної освіти та проблемні питання забезпечення якісної підготовки лікарів і провізорів / М. В. Банчук, О. П. Волосовець, І. І. Фещенко [та ін.] // Впровадження засад Болонської системи освіти: український та зарубіжний досвід: матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції. – Тернопіль:ТДМУ, 2007. – С. 3–12.

МІСЦЕ САМОСТІЙНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБІТ ШКОЛЯРІВ У ПРИРОДІ В НАВЧАННІ БІОЛОГІЇ ТА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-БІОЛОГІВ ДО ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

*В.П. Суряднова
м. Суми, Україна*

Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України в 2012 р. затверджені нові навчальні програми з біології для загальноосвітніх навчальних закладів усіх ступенів, за якими значно скорочене спілкування учнів із природою: суттєво зменшена кількість екскурсій, не подана орієнтовна тематика досліджень учнів у природі, не передбачено проведення дослідів і спостережень на шкільній навчально-дослідній земельній ділянці та участь учнів у природоохоронних заходах. Це загрожує відчуженням учнів від природи та від землі. У зв'язку з цим центр ваги в дослідницькій роботі учнів доцільно перенести на самостійну роботу в позаурочний час.

Стан наукової підготовки випускників загальноосвітніх закладів у сфері освіти сьогодні в недостатній мірі відповідає практичним потребам суб'єктів попиту й пропозицій даних послуг. У час, коли відбувається екологізація всіх галузей економіки, учнівська

дослідницька робота має виконати завдання не лише поглиблення та конкретизації знань, але й слугувати формуванню в молоді бережливого відношення до природи.

У свій час засновник передової методики природознавства в Росії О.Я. Герд представляв природознавство як навчальний предмет, який розвиває в учнів здатність спостерігати. З цього приводу він писав: «Все реальные знания приобретены человечеством путем наблюдений, сравнения и опытов, при помощи постепенно расширяющихся выводов и обобщений. Только таким путем, а никак не чтением статей, могут быть с пользой переданы эти знания детям» [1, с. 189]. Теорія методики навчання біології визначає наступні форми навчально-дослідницької роботи: спостереження, експеримент, навчально-дослідницькі проекти, метою яких є формування умінь знаходити потрібну інформацію з різних джерел, у тому числі й з використанням інформаційно-комунікативних технологій. Короточасні спостереження починають проводитись уже на природознавчих та ботанічних екскурсіях. Загальна теорія ботанічних екскурсій представлена працями І.І. Полянського [3, 4], О.О. Шиголева, А.П. Шиманюк [5] тощо та низкою популярних видань на цю ж тематику – О.В. Кожевнікова [2] та ін. Проте в них основна увага направлена на зміст екскурсій і опис об'єктів, які можуть зустрічатись на екскурсіях, і обмаль місця відводиться методиці проведення екскурсій і спостережень.

Метою даної статті є висвітлення авторських доробок щодо змісту й методики організації самостійних спостережень учнів у природі, шляхів науково-педагогічної праці в педагогічному вузі з підготовки студентів-біологів до їх проведення.

Колектив авторів у складі доцентів кафедр ботаніки та зоології Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка В.П. Сурядної, К.К. Карпенко, М.П. Книша підготував посібник для вчителів, керівників гуртків, студентів біологічних спеціальностей педагогічних вузів «Біологічні екскурсії та самостійні спостереження учнів у природі». Основною ідеєю посібника є вивчення природи рідного краю шляхом безпосереднього спілкування учнів із природою. Знання ж особливостей будови та життя рослин і тварин лежить в основі охорони природи, то ж теоретичний матеріал посібника направлений на розвиток екологічної освіти й екологічної культури.

У посібнику розроблено методику ботанічних і зоологічних екскурсій. Тематика екскурсій передбачає варіанти проведення їх у різні екосистеми та різні пори року, що дає змогу вчителю обрати тему відповідно свого регіону. У кожній екскурсії передбачені самостійні роботи учнів і короточасні спостереження, які виконуються за індивідуальними чи груповими завданнями. Повнота пізнання об'єктів доповнюється кольоровими ілюстраціями, що додаються до кожної екскурсії.

Значну увагу в посібнику приділено розробці програми самостійних спостережень за рослинами, грибами, тваринами. В якості об'єктів спостережень у рослинному й тваринному світі брали ті, які є характерними для регіону, часто зустрічаються та вивчаються за програмою. Оскільки результативність спостереження залежить від чіткої моделі їх проведення, до кожного об'єкту спостереження складено послідовну програму проведення дослідження.

Розпочинаються самостійні спостереження за рослинами, базуючись на елементарних знаннях, набутих учнями при вивченні курсу «Природознавство». Це спостереження за змінами в навколишньому середовищі протягом року, фенологічні спостереження за тривалістю сезонних явищ у природі, метеорологічні спостереження. Програма з природознавства рекомендує проводити спостереження в будь-якому природному зеленому куточку. Розроблені ж у посібнику спостереження проводяться в певних екосистемах і направлені на розширення та поглиблення набутих знань, доповнені цікавими спостереженнями за ранньоквітучими деревами й чагарниками, за пристосованістю ранньоквітучих рослин до запилення, за способами розповсюдження плодів і насіння, за сокорухом у дерев тощо.

Значним доробком до методики самостійних спостережень у посібнику є розділ, присвячений спостереженням учнів за грибами та методичним рекомендаціям щодо їх

вивчення. У цьому розділі відчувається гостра потреба, адже у відповідному розділі програми 6 класу «Гриби» учні знайомляться лише з шапинковими грибами, дріжджами та мукором. Крім того, час їх вивчення припадає на весняну пору, яка не є оптимальною для цього. То ж поняття різноманітності грибів рідного краю розширено й конкретизовано знаннями про взаємозв'язки між рослинами й грибами, про гриби-паразити, сапротрофні та мікоризні гриби. Отже, спостереження за грибами продовжено й після вивчення розділу «Гриби», охопивши середню й пізню весну, літню та осінню пори року. Такий підхід сприятиме розширенню здобутих на уроках знань про їх будову, живлення, розмноження, місце й роль у екосистемах, сезонні ритми в їх розвитку, господарські групи грибів. Отримані відомості та вміння й навички спостережень за грибами стануть базовими при вивченні екосистем у 11 класі.

Основними завданнями спостережень за тваринами були: викликати в учнів інтерес до тварин через розкриття особливостей життя та поведінки представників основних систематичних груп тваринного світу, скоректувати правильне, толерантне відношення до окремих із них (передусім земноводних і плазунів), показати необхідність і шляхи охорони тварин, а також через розкриття особливостей розвитку найбільш яскравих представників переконати учнів у необхідності збереження природного середовища, в якому вони мешкають.

Підготовка до організації й проведення самостійних досліджень учнів у природі здійснюється на природничо-географічних факультетах педагогічних університетів передусім при вивченні курсу «Методика навчання біології». Даний курс багатокomпонентний. Виходячи з цього, нами була відпрацьована система науково-педагогічної праці викладачів і студентів, аби освітній продукт – сучасний учитель біології відповідав новим концепціям соціокультурної зумовленості, одним із завдань яких є вміння керування чуттєвим пізнанням, яке забезпечує наочно-образне сприймання предметів і явищ об'єктивного світу. В ній задіяні наступні компоненти предмету – лекції, лабораторно-практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів, наукова робота. Ефективність роботи досягається плануванням і спеціальною організацією викладання.

Підготовку доцільно проводити за навчальними планами фахових методик, не порушуючи їх логіки. Теоретичною основою й першим етапом у системі науково-педагогічної праці є ознайомлення студентів у лекційній формі з теорією формування вмінь і навичок проведення спостережень у процесі вивчення біології, де знайомимо з визначенням спостереження як методу, його характеристикою, видами спостережень за різними ознаками, умовами результативності, значенням спостережень у природі в формуванні біологічних понять і встановлення причинно-наслідкових зв'язків. У подальшому одиницею здійснення практичної підготовки є виконання студентами міжпредметних завдань, які охоплюють усі напрямки, що класифікуються за навчально-виховною метою та виконуються послідовно. На лабораторно-практичних заняттях із методики викладання природознавства студенти отримують групові завдання, що розкривають міжпредметний зміст навчального матеріалу, які відображають теоретичні й практичні знання з предмету екології, – наповнити змістом спостереження учнів з природознавства, що плануються шкільною програмою на кожен пору року (зв'язок із навчальною дисципліною «Сезонні спостереження»). Якість перевіряється на міжпредметному семінарі. Завдання фахової методики викладання біології з розділу «Рослини» плануються при проведенні комплексних екскурсій у природу, які передбачаються заздалегідь викладачами методики біології та екології в певні екосистеми. При проведенні комплексної екскурсії по вивченню рослинних угруповань лісів студенти мають виконати завдання на формування міжпредметних умінь і навичок – зробити відбір рослинних об'єктів, які вивчаються на заняттях з екології, для проведення самостійних спостережень учнів та скласти програму. Наступним кроком у підготовці студентів є виконання індивідуальних практичних завдань по проведенню спостережень за життям тварин у природі, спрямованих на формування світоглядних висновків про взаємозв'язки організмів у екосистемах, про пристосованість до умов середовища, про різні типи зв'язків у

екосистемах і їх роль. Правильність виконання міжпредметних завдань перевіряється при проведенні контролю відповідного модуля та на спеціальному семінарському занятті по захисту кожним студентом свого проекту.

Таким чином, підготовка студентів до керівництва дослідницько-практичною роботою учнів повинна здійснюватись плановірно, послідовно, із використанням міжпредметних завдань, міжпредметних семінарів, комплексних екскурсій, індивідуальних самостійних проектів, зорієнтованих на матеріал згаданого посібника.

Література

1. Герд А.Я. Избранные педагогические труды. / А.Я. Герд. – М. : Изд-е АПН РСФСР, 1953. – 205 с.
2. Кожевников А.В. Весна и осень в жизни растений. 2-е изд-е. / А.В. Кожевников. – М.: МОИП, 1950. – 238 с.
3. Полянский И.И. Сезонные явления в природе. Пособие для учителей. 6-е изд-е. / И.И. Полянский. – Л.: Учпедгиз, 1956. – 296 с.
4. Полянский И.И. Ботанические экскурсии. Пособие для учителей. 3-е изд-е, испр., доп. / И.И. Полянский. – М. : Просвещение, 1968. – 243 с.
5. ШигOLEV А.А. Изучение сезонных явлений. Пособие для учителей. / А.А. ШигOLEV, А.П. Шиманюк– М.: Учпедгиз, 1962. – 248 с.

МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ

*К.В. Тарасенко, Л.П. Стрелько
м. Полтава, Україна*

Для збору та налізу фактичного мовленнєвого матеріалу важливо застосовувати різні діагностичні методики, комплексне використання яких забезпечить надійність і достовірність отриманих даних і перевірку висунутих гіпотез [1, с. 23].

Розглянемо методи діагностики, що застосовуються безпосередньо під час практичного вивчення агресивних проявів. При цьому будемо розрізняти метод як шлях дослідження, що витікає із загальних методичних уявлень про сутність об'єкта, який вивчається, і власне методики – як технічні прийоми реалізації методу з метою уточнення наших знань про об'єкт [1, с. 28].

Візуальне спостереження з вербальною реєстрацією – метод збору інформації шляхом безпосереднього сприйняття і прямої реєстрації всіх елементів поведінки дитини у відповідності до мети і завдань дослідження. За класифікацією Р.Берона і Д.Річардсона, його можна розглядати як натуралістичне (різновид «польового») спостереження [3, с. 112].

Візуальне спостереження проводиться у спеціально вибраних ситуаціях і реєструється за спеціальною програмою. Основною перевагою спостереження під час вивчення мовленнєвої агресії є безпечність для досліджуваних і самого дослідника, оскільки цей не експериментальний і неманіпулятивний метод виключає пряме вмішування і, відповідно, провокацію або захочення агресивної поведінки, що спричиняє комунікативну шкоду [2, с. 235].

Від інших дослідницьких прийомів метод спостереження відрізняється тим, що експериментатору надається можливість, сприймати особистість у діяльності, спілкуванні, поведінці помічаючи її міміку (вираз обличчя, жестикуляцію, позу та ін.), характер мовлення (зміст, культуру та ін.) тощо.

Як недоліки використання цього методу для діагностики вербальної агресії можна відзначити:

- 1) необхідність значних затрат часу, обумовлена відносно нечастим проявом релевантної агресивної мовленнєвої поведінки;
- 2) неоднозначність отриманих даних з точки зору встановлення причиново-наслідкових зв'язків і факторів, що викликали або припинили вербальну агресію;
- 3) недостатня об'єктивність даних, зумовлена очікуваннями спостерігача.